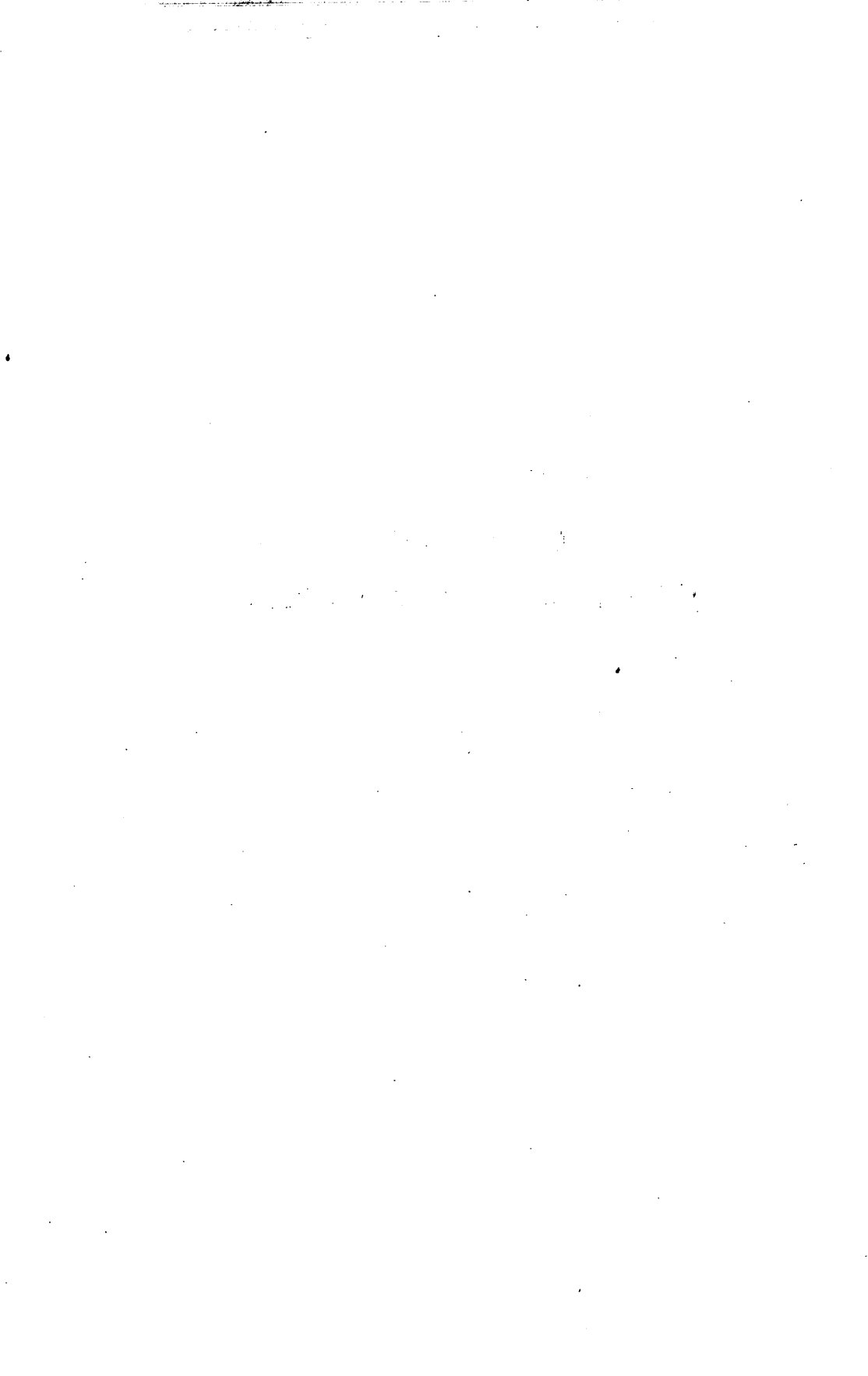

B. KISS ALBERT

POLNER ÖDÖN, A PROFESSOR

Vágtatva rohan az idő. A halál kaszája naponta széles rendet vág közöttünk. Még néhány évtized, és kidőlnek azok, kik Nagymagyarországot férfikorukban látták, s további pár évtized múlva hirmondó is alig marad azokból, akik a háború előtti Magyarországnak szülöttei voltak!

A háború alatt született, s a háború után felnövő új nemzedék még a szülők, rokonok és ismerősök elbeszéléséből, igen sokan, családjuknak a történelmi Magyarország összeomlásával kapcsolatos egyéni tragédiájából, ismerik nagyjából a régi Magyarországot. De a háború után születő és Kismagyarországon felnevelkedő nemzedékek mind kevesebbet tudnak hazánknak az 1867-ki kiegyezéstől a világháborúig letelt koráról, mely pedig hazánknak, nemzetünknek, fajunknak Mohács óta legboldogabb félszázada volt.

Pedig a magyar nemzet jövőjére életbevágóan fontos, hogy a legújabb nemzedék, melynek a csonkahazára szorított szemhatára már nem láthatta a Kárpátok övezte Egész-Magyarországot, a történelmi események tragikus sorozata által beállott kényszerhelyzetet soha véglegesnek ne tekintse, s a magyarságnak a Kárpátok egész medencéjére való történelmi joga felől soha kétségben ne legyen.

Ez pedig csak úgy érhető el, ha e nemzedék is alaposan megismeri a régi Magyarország állapotait, s maga is meggyőződik arról, hogy Egész-Magyarországon, nemcsak a magyarságnak, a magyar fajnak, de az elszakított részekben lakó tót, román, szerb és német népnek is sokkal jobb dolga volt, mint van abban az országban, amelybe őket a történelmi jogok félretételével s megkérdésük nélkül belekényszerítették.

Nekünk tehát, kik kenyerünk javát a történelmi hazában ettük meg, kötelességünk mindenkor és mindenütt, ahol erre lehetőség van, a Csonkaország ifjú nemzedékét a régire em-

lékeztetni! Ez a kötelesség vezeti tollunkat most is, amidőn eltérve a bevett szokástól, ünnepelt kartársunk tiszteletére kiadott Emlékkönyvünk végére befejezésül az ő köztisztviselői és tanári működésének rövid leírását is beiktatjuk.

A világháború előtti Magyarország hivatalnoki karának és tudós nemzedékének egyik legkiválóbb tagja volt Polner Ödön, aki a haza javára folytatott állandó és magasszínvonalú tudományos munkában, a kötelesség teljesítésének magasstos felfogásában és egyenes férfiúi jellemben kortársai között egyaránt kimagaslott, s akinek élete így az új és legújabb nemzedéknek mindenben követendő mintaképül szolgálhat.

*

Mivel az ember életét korától elválasztani nem lehet, s mivel „származásának és nevelésének jellegét az intelligens ember ritkán, vagy sohasem vetközi le teljesen, s a gyermeki értelem derengő világánál és közvetlenül azután a tanulóévek alatt nyert benyomások egész életében lelkébe vésődnek, s akikkel együtt fejlődött, maga a környék, a levegő, a társadalom, melyben ezt az időszakot átélte, mint egy külön típus zománca örökre megmaradnak egyéniségén”: nem mellőzhetjük kiváló kartársunk gyermek-, serdülő- és ifjú korának, valamint a tanári pályát megelőző közhivatalnoki szolgálatának rövid ismertetését sem. Természetes, hogy a vázlatos adatok felsorolásában hazánk háború előtti kora is itt-ott át fog csilámlani.

*

Ifjúsága, tanulóévei.

Polner Ödön született 1865-ben Békéscsabán. A család Pozsony megyéből származik, 1662-ben nyert magyar nemességet. Édesapja földbirtokos volt, békésmegyei fürjespusztai birtokán lakott, a vármegyei, egyházi és politikai életben szerepet vitt. A kisfiu odahaza, a fürjespusztai udvarházban tanulta az elemi iskola két első osztályának anyagát, a harmadik osztálytól — 8 éves korától — kezdve az elemi iskolát és a középiskolát Budapesten a pesti evangélikus egyház által fenntartott Deák-téri iskolában végezte, mely mindig híres volt kiváló tanáraitól, kik közül többen, mint pl. Petz Vilmos, Scholtz Ágos-

ton, Böhm Károly később egyetemi tanszéket nyertek el. Ezen időtől kezdve tanulmányai befejezéséig anyai nagybátyjának, idősb Bókai János egyetemi tanárnak házában nevelkedett, s csupán nyaranta a nagyszünidőben tért haza a szülői házba. Bókai János a gyermekgyógyászatnak volt Magyarországon — talán egész Európában is — első orvosprofesszora, akinek családjában gyakran esett szó egyetemi kérdésekről, s akinél az egyetemi tanárok közül többen megfordultak. Különösen gyakori látogatója volt a háznak Markusovszky Lajos miniszteri tanácsos, a vallás- és közoktatásügyi Minisztérium egyetemi osztályának vezetője. A serdülő gyermek tehát már korán, sokszor hallott beszélgetéseket egyetemi ügyekről, egyetemi tanárokról, s a tudós világ eseményeiről.

A gimnáziumban a mérnöki pályára készült. Egy véletlen azonban más irányba terelte tervezgetéseit. Ugyanis VI. gimnazista korában kezébe került nagybátyja könyvtárából a Budapesti Szemlének több évfolyama, amelyekben Barsi József bő ismertetést közöl May Erskine Tamásnak „Az angol alkotmány története III. György óta“ c. munkájáról, s amelyben az angol parlamenti viszonyok részletesen voltak ismertetve. Az érdekes leírás annyira megnyerte tetszését, hogy annak hatása alatt kezdett letenni a mérnöki pályára való lépés gondolatáról, s az a terv fogamzott meg agyában, hogy a jogot fogja elvégezni. E terv annál inkább erősödött benne, mert édesatyja a megyei, egyházi és politikai életben élénk részt vett, a vármegye vezető egyéniségeivel jóbarátságban, s ezek közül többekkel rokonságban volt, s így a szülői házban tartózkodásakor sokszor volt alkalmá politikai tartalmú beszélgetéseket hallani, s politikai tényeknél mint követválasztás, programmbeszédek stb. jelen lenni. A szülői házban a politika eseményeit a bal-közép-párt szemüvegén nézték, míg nagybátyja, akinek baráti és rokoni körébe több kiváló Deák-párti politikus és közéleti tényező, mint Csengery Antal, Tóth Lőrinc, Kozma Ferenc tartozott, a közviszonyokat a kiegyezés pártjának szemszögéből ítélte meg.

Egy másik véletlen megerősítette tervében. Bátyja, ki szintén vele együtt lakott Bókaiéknál, a jogi pályát végezte, annak könyvei között megtalálta VII. gimnazista korában Hajnik Imrének „Európai jogtörténet“ című munkáját, amelynek olvasga-

tása olyan nagy hatással volt rá, hogy ettől kezdve nemcsak a jogi pályára kapott még nagyobb kedvet, hanem az a gondolat is megérlelődött benne, hogy ő is, ha jogi tanulmányait elvégezte, egyetemi tanári állás elnyerésére törekedjék.

Midőn 1889-ben Tisza Kálmán miniszterelnök benyújtotta a képviselőházhoz a véderő-törvényjavaslatokat, az ellenzék azok ellen végsőig menő harcot indított. E küzdelem megrázta az ország egész közvéleményét, az ellenzéki pártok, az egyetemi ifjúság nagyarányú tüntetéseket kezdtettek. Ezeknek hatása alatt az időközben jogi pályáját bevégzett ifjú arra a megállapodásra jutott, hogy tudományos munkásságát a magyar közjog művelésére forja fordítani.

Az igazságügyminiszteriumban.

1889. október havában joggyakornoknak neveztetik ki a budapesti kir. törvényszékhez. Bár idejének nagy részét a hivatalnokoskodás igénybe veszi, komolyan hozzáfog a magyar közjog tudományos művelésére irányuló céljának magvalósításához. 1890-ben, mint doktor juris, pályázik a budapesti egyetem jogi karán kitűzött egyik pályatételre, amelyet sikerül is neki megnyerni, úgy azonban, hogy a pályadíj egy másik pályázóval kettőjük között megosztatott. A bírálókat szerint a pályamunka a beadott 5 pályamű közül: „messze kimagaslik“, s az egész pályadíj neki csak azért nem ítéltetett oda, mert abból az összehasonlító rész kidolgozása — időhiány miatt — hiányzott.

1891. nyarán Lechner Ágost egyetemi professzor ajánlataira Szilágyi Dezső igazságügyminiszter a fiatal joggyakornokot szolgálattételre az igazságügyminiszteriumba rendeli be. Az igazságügyminiszterium azon ügyosztályába kerül, amely a magánjogi, közjogi és nemzetközi jogi ügyeket intézte. Az ügyosztály 1896. évben kettéosztatott és pedig a magánjogi (I. A.), illetőleg a közjogi és nemzetközi jogi (I. B.) ügyosztályra. Polner ezen utóbbi ügyosztálynak lett tagja, s munkakörébe tartozott közjogi vélemények kidolgozása, s az igazságügyi nemzetközi szerződések előkészítésével való foglalkozás. Az ügyosztály, illetve annak keretében előkészítő munkát végzett a Romániával kötött kiadatási szerződésnek (1902. XI.

t. c.), az Északamerikai Egyesült Államokkal kötendő kiadatási szerződésnek és a végrehajtási viszonyosságnak rendezése kérdésében, 1897-ben pedig az új osztrák végrehajtási törvény hatálybaléptetése alkalmából Ausztriával kötött egyezménynek megkötésénél.

Az 1900-ban tartott hágai nemzetközi magánjogi konferencia elé terjesztett tervezetekkel kapcsolatban terjedelmes „Vélemény”-ben foglalkozik azon kérdésekkel, melyekre vonatkozólag a magyar állam később az 1909:XIV., 1911:XXI., XXII., XXIII. t. c.-be beiktatott egyezményeket kötötte.

1892-ben lesz miniszteri segédfogalmazó, 1906-ban osztálytanácsosi címmel és jelleggel felruházott miniszteri titkár. 1906. őszén a budapesti kir. táblához neveztetik ki bírónak, de szolgálattételre továbbra is az igazságügyminiszteriumba rendeltetik be.

1902-ben a leánykereskedelem elnyomása végett Párisban összeült nemzetközi konferencián Baumgarten Izidor koronaügyész-helyetttel és Bölcs Gyula belügyminiszteri osztálytanácsossal együtt a magyar kormány egyik kiküldöttje. A tanácskozmányon indítványt tesz olyan rendelkezés felvételére, hogy az egyezményben meghatározott bűncselekmények az egyezmény hatályba lépésének napjától kezdve teljes joghatállyal oly bűncselekményeknek tekintessenek, amelyek miatt kiadatásnak van helye. Az indítvány jelentőségét Louis Renault, a párisi egyetem jogi karának doyenje és a francia külügyminiszterium jogtanácsosa élesen kiemelte hivatalos jelentésében. (Lásd a francia külügyminiszterium által idevonatkozólag kiadott „Sárga könyv”-et). Az indítvány elfogadtatik, s az egyezmény szövegébe bekerül, amelyet a magyar törvényhozás a magyar törvénytárba az 1912:LII. t. c.-ben iktat be, ennek 5. és 6. cikke tartalmazza Polner indítványát.

Az 1906. évi VII. t. c. állapítja meg a br. Fejérváry Géza kormánya által az 1899. évi XXX. t. c. ellenére kötött kereskedelmi szerződések életbeléptetésére alkalmas jogi formulát. E formula megtalálása Polner érdeme.

1907-ben a közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről szóló 1907:LX. t. c. miniszteri javaslatának előkészítő munkálataiban jelentős része van. Ugyancsak ez évben az igazságügyminiszterium képviselőjében résztvesz az Ausztriá-

val kötött új gazdasági kiegyezés előkészítésében, valamint a nemzetközi szerződések megkötése alkalmával követendő eljárás tárgyában létrejött és a király által 1908. február 18-án jóváhagyott közjogi megállapodás megszövegezésében. Ettől kezdve állandó tagja lesz a vám- és kereskedelmi értekezletnek, (1867. XII. t. c. 21. cikke, 1908. XII. t. c. 22. cikke), hol a magyar kormányt az igazságügyi és közjogi vonatkozású kérdések szempontjából képviseli, s résztvesz többek közt a Romániával kötött kereskedelmi pótegyezmény (1910. V. t. c.) és a Szerbiával kötött új kereskedelmi szerződés (1911. II. t. c.) tárgyalásában.

Az 1907. évi gazdasági kiegyezés tető alá hozása után kapta érdemei elismeréseként a vaskoronarend III. osztályát. 1908. október havában valóságos miniszteri osztálytanácsossá neveztetvén ki, visszakerül az igazságügyminiszterium státusába. 1910. június hóban miniszteri tanácsosi címet és jelleget nyer. Midőn ugyanez évben a külön közjogi X. ügyosztály az igazságügyminiszteriumban felállítatik, ennek főnöke lesz. Ez ügyosztály foglalkozott ezentul a közjogi kérdéseken kívül a nemzetközi szerződések előkészítésével, míg az előbbi nemzetközi jogi ügyosztály a nemzetközi jogsegélyt lebonyolító osztály maradt.

1908-ban résztvesz a belügyminiszteriumban tartott szaktanácskozmányokon, melyek a gr. Andrássy Gyula által előterjesztett választójogi törvényjavaslat kidolgozását készítik elő.

1910. nyarán tagja lett a Bosznia és Hercegovina ügyeinek mikénti intézése tárgyában tartott miniszterközi értekezletnek, amely az ú. n. annexio következményével foglalkozott. Az előterjesztett tervvezetről terjedelmes bíráló véleményt dolgozott ki.

1909-től 1912-ig hatalmas munkát végez a háború esetére szóló kivételes intézkedéseket magában foglaló törvényjavaslat előkészítésében. Egyik értekezleten rábírja Lukács László miniszterelnököt — eredeti szándékával ellentétben — arra, hogy a kivételes hatalom igénybevételére feljogosító felhatalmazás ne általános keretben, egy paragrafusos törvényben adassék meg, hanem részletes pontos körvonalozással. Ezen álláspont meg is valósul az 1912. évi LXIII. t. c.-ben. Ugyancsak

ő éri el ott azt a megoldást, hogy a polgári egyének által háború esetén elkövetett bűncselekmények nagy része felett a lényegileg még akkor osztrák büntetőtörvény szerint ítélező katonai büntető bíraskodás terve mellőztessék, s ehelyett ilyen esetekre polgári bíróságok előtt „gyorsított bűnvádi eljárás” hozassék be. A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket magában foglaló törvényjavaslatnak a minisztertanácsban ő lett egyik előadója.

1910. és 1911-ben résztvesz az új véderő-törvényjavaslat kidolgozásában, amely az 1912:XXX. és XXXI. t. c.-ben iktatatik be törvénytárunkba. Az előkészítő tárgyalások során az 1867:XII. t. c.-re alapított magyar közjogi követelések érvényesítéséért, — minisztere támogatásával — erős küzdelmet folytat, de eredménytelenül; a nézete szerint jogosult követelések megvalósulása elmarad. Hogy e téren mily hatalmas munkát végzett, mutatja az, hogy a közös hadügyminiszter által benyújtott törvény tervezetre, illetve annak közjogi és büntetőjogi vonatkozásaira tett észrevételei 56 oldalt tesznek ki. Más oldalról siker kíséri azon fáradozását, hogy a „hadi szolgáltatások” kérdése törvénnyel, s ne rendelettel szabályoztassék. E javaslata elfogadtatott, s az 1912:LXVIII. és LXIX. t. c.-ek lényegileg az általa készített tervezetek nyomán jöttek létre.

A véderő és az azzal kapcsolatos törvények előkészítése körül szerzett érdemei elismeréséül a király a Ferencz József rend középkeresztjével tünteti ki.

Ugyanezen időben készíti elő és tárgyalja le Bécsben a Szerbiával kötött konzuli, hagyatékügyi, jogsegélyezési és kiadási szerződéseket, amelyek az 1912:I—IV. t. c.-ben jutnak be törvénytárunkban, valamint a Bulgáriával kötött ugyanilyen tárgyú nemzetközi szerződéseket (1912:XXVII., XXVIII., XXIX. t. c.). A bolgár király neki ez alkalomból a bolgár polgári érdemrend nagy tiszti keresztjét adományozza.

1912. évben résztvesz a belügyminiszteriumban a Lukács László—gr. Tisza István-féle választójogi törvényjavaslat tárgyában folytatott szaktanácskozmányokon, illetőleg azon törvényjavaslat kidolgozásában, amelyből az 1913:XIV. t. c. lett. E törvénnyel kapcsolatban 1913-ban megbízást nyer az igazságügyminisztertől a képviselő választások érvényessége feletti bíraskodásokról szóló törvényjavaslat kidolgozására. A javas-

lat tervezetét el is készíti, azonban a háború kitörése folytán az, mint törvényjavaslat benyújtható már nem volt, de egy része felhasználtatott a választási bíráskodás novellájaként létrejött 1915:XVII. t. c.-ben.

1912-ben tagja és előadója volt a közös-ügyi címer megállapítása végett a magyar kormány által kiküldött bizottságnak, amelyben rajta kívül Töry Gusztáv államtitkár, Fejérpataky László egyetemi tanár, Csánky Dezső, az Országos Levéltár igazgatója vesznek részt.

1914-ben minisztertanácsi határozattal a magyar kormány képviselőjeként kiküldetik az 1914. nyarára Hágába összehívott III. békekonferenciára, mely azonban a háború kitörése folytán elmaradt.

1914. január havában az igazságügyminiszterium képviselőjében résztvesz a németországi, ausztriai, és magyarországi „Középeurópai gazdasági egyesületek“ („Mitteleuropäische Wirtschaft-Vereine“) budapesti kongresszusán, s ott előadást tart a „Kereskedelmi szerződésekben előforduló igazságügyi kérdésekről“. Az előadmány a kongresszus íratai között nyomtatásban megjelent.

1914. augusztus 30-án az újonnan felállított m. kir. pozsonyi Erzsébet-tudományegyetemen a közjog és politika tanzéekére miniszteri tanácsosi címének és jellegének meghagyása mellett nyilvános rendes tanárnak kineveztetett, s ezzel az igazságügyi miniszterium kötelékéből kilépett.

Az igazságügyminiszteriummal való összeköttetése azonban nem szakadt meg és továbbra is megbízásokat kap szakvélemények és javaslatok készítésére.

Így 1916-ban résztvett IV. Károly király koronázásának előkészítésével kapcsolatos törvényes intézkedések tervezeteinek előkészítésében. Közreműködött a koronázási hitlevél szövegének megállapításában. 1914-ben az igazságügyminiszter megbízza IV. Károly király használatára a nemzetközi szerződések tárgyalásánál és megkötésénél követendő szabályok ismertetésének kidolgozásával.

1917. év végén a m. kir. kormány megbízásából szakvéleményt ad a lengyel kérdés közjogi megoldására, s midőn felmerült az a terv, hogy a háború folyamán újra életre keltett Lengyelország az osztrák-magyar monarchiával hozassék kap-

csolatba, ugyancsak hivatalos megbízásból törvényjavaslat tervezetet dolgoz ki a lengyel királysággal való kapcsolat tárgyában.

Az 1920. évi nemzetgyűlés beválasztotta az 1920: X. t. c.-vel szabályozott ú. n. alkotmányvédelmi bizottságba, mely hivatva volt arra, hogy a miniszterek felelőssége esetén az ítélkező bíróság belőle alkottassék meg.

1920-ban a magyar békeküldöttség számára összeállítja Magyarország és Ausztria közjogi viszonya fejlődésének vázlatát. (A béke delegáció II. számú jegyzékének 1., 26. és részben 27. számú melléklete).

1921-ben a m. kir. külügyminiszter felhívására az osztrák-magyar vagyonszövetség felosztásáról terjedelmes véleményt nyilvánít, amely nyomtatásban is megjelent.

1922. évi február hóban Magyarország kormányzójának elnöklete alatt a választójog kérdésében tartott alkotmányjogi értekezletre szintén meghívott és ott véleményt nyilvánított.

A tanári pályán.

Fentebb elmondottuk, hogy már ifjúkorában megfogamzott lelkében a tudományos pályára lépésnek, s a magyar közjogról, vagy a politikából egyetemi tanárságra való törekvésnek gondolata. E terv megvalósítására vasakarattal, óriási szorgalommal, rengeteg tanulással és szellemi munkával készült elő.

1894-ben magántanári képesítésért folyamodott a budapesti tudományegyetem jogi karán „Magyarország és Ausztria közjogi viszonya“ és „A végrehajtó hatalom a magyar alkotmányjogban“ című nyomtatásban megjelent munkái alapján. A magántanári habilitációt 1895. április havában el is nyerte, s előadásait ugyanez év szeptember havában meg is kezdette. Rendszerint két-három órás speciál-kollégiumot hirdetett „Magyarország és Ausztria közjogi viszonyáról“, vagy „Horvát-Szlavon Országok közjogi állásáról“. De előadásokat tartott „A magyar parlamenti jogról“ és „Az 1848. évi törvényhozás közjogi alkotásairól“ is. Főkollegiumot a magyar közjogról csak néhány féléven át adott elő.

1905. március 21-én kelt legfelsőbb elhatározással a buda-

pesti egyetem felterjesztése alapján egyetemi rendkívüli tanári címe megerősített.

Miután a közjogi tanszékek a két magyar egyetemen akkor be voltak töltve, úgy látszott, hogy Polner Ödön előtt az események elreteszelték az egyetemi tanári pályára való lépésnek útját, s neki meg kell elégednie azzal, hogy mint az igazságügyiminiszterium magas állású tisztviselője, a budapesti egyetemen c. nyilvános rendkívüli tanárként vegyen részt az egyetemi ifjúság kiképzésében, s tudományos működését nagy hivatali elfoglaltsága mellett, mely összes idejét igénybe vette, — gyakorlati munkája keretében — a külvilág előtt sokszor ismeretlenül — folytassa. Valóban, ha kellő tárgyilagossággal mérlegelte helyzetét és annak kilátásait, nem volt oka az elért eredménnyel elégedetlennek lenni, s pályaváltoztatásról gondolkodni. Nemcsak az igazságügyiminiszteriumban töltött be kiváló fontosságú osztályfőnöki állást, nemcsak saját miniszteriumában volt általánosan elismert és valamennyi minisztere által honorált nagy tekintélye, nagy horderejű munkaköre, hanem kiválósága mintegy miniszterközileg el volt ismerve. Óriási tudása, a közjog, közigazgatási jog és politika minden területén való jártassága oly fölényt biztosított neki a miniszterközi és külföldi szaktanácskozásokon, hogy pályájának magasabb ívelése teljes biztossággal várható volt. Tudását, valamint rendkívül alapos munkássága által szerzett tekintélyét öregbítette szerény, úri modora, nyugodt előadási, megfontolt, higgadt tárgyalási módja. Előkelő gondolkozás, sima érintkezési mód, a becsületességről, az ígéretek betartásáról vallott és következetesen követett magasztos felfogás, rendkívüli munkabírási, a munkában és dologban mindenkor oroszán-részt vállalás, a miniszteri tisztviselők mintaképévé tették őt és ezáltal neki oly pozíciót szereztek, amely a miniszteriumok kiváló tisztviselői karában is párját ritkította. Ehhez járult boldog családi élete és anyagi viszonyainak rendezettsége.

Ily körülmények közepette az látszott természetesnek, hogy Polner végleg megbarátkozzék azzal a gondolattal, hogy a tényleges tanári állás elnyerésére csak Budapesten és csak véletlenül számíthat. Ő ebbe látszólag teljesen bele is nyugodott, illetőleg talán maga is hitte végleges belenyugvását. Hogy

azonban ez a belenyugvás csak látszólagos volt, s benne a leg-élénkebben élt ifjú korában lelkébe vésődött vágya az egyetemi tanári pályára való lépésnek, azt a bekövetkező események élénken bizonyították.

Hazánk politikai helyzetében 1910-ben nagy változás állott elő. Közel másfél évtizednek végtelen szenvedélyességgel lefolytatott pártharcai fenekestül felforgatták az országot. A hosszú obstrukció megbénította a magyar törvényhozás munkáját, s a nemzeti hadsereg, önálló vámterület és önálló nemzeti bank stb. csalogája jelszavai alatt folytatott küzdelem bukással végződött. A nemzet nagy közvéleménye, az értelmiség tulnyomó tömegei kiábrándultak a hangos ígéreteket hangoztató, de kormányozni nem tudó politikusokból, s visszatértek annak a nagy államférfiunak, Tisza Istvánnak táborába, aki tartózkodott a szenvedélyek felkeltésétől, nem hizelgett a közvéleménynek és Magyarország jövőjét a dualizmushoz való törhetetlen ragaszkodásban, a komoly belpolitikai munkában, megfontolt kultúrális és gazdasági haladás biztosításában látta. 1910-ben a nemzeti munkapárt nagy többséggel bevonult a képviselőházba. Tisza István az obstrukciót letörte, a képviselőházi házszabályok reformját keresztülvitte, s ez által a parlament munkaképességét helyreállította. Ha a nagy háború váratlanul ránk nem szakad, hazánkra nagyarányú belső fellendülés és nyugodt munka évtizedei következtek volna. Így azonban csak néhány év állott rendelkezésre komoly országépítő munkára. De e rövid idő alatt is sok nagyjelentőségű alkotás történt, ezek sorába tartozott két új egyetem alapítása.

Az 1912:XXVI. t. c. Debrecenben és Pozsonyban fokozatos fejlesztés mellett tanszabadsággal felruházott 1—1 egyetem felállítását mondja ki. A fokozatos fejlesztés elvéből folyólag egyelőre úgy Debrecenben, mint Pozsonyban csak a jog- és államtudományi kar felállítása vétetett tervbe az 1914. szeptember 1-el megszűnő debreceni református és a katolikus jellegű pozsonyi kir. jogakadémia helyébe. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a pályázatát kihirdette s a budapesti és kolozsvári egyetem tanáraiból alakított szakbizottságok a jelöléseket megejtették, amelyek alapján a miniszter javaslatot tett a királynak.

Ferencz József királyunk 1914. augusztus 30-án kelt rendeletével nevezte ki a két jogi kar tanárait.

Polner Ödön a pozsonyi m. kir. tudományegyetemen a közjog és politika tanszékére neveztetett ki.

1914. őszén a pozsonyi egyetemnek tulajdonképen csak egy kara volt, a jog- és államtudományi kar, 11 tanszékkel, amely kiegészítést nyert az orvosi karnak három, ezenkívül a bölcsészeti tudományoknak és a történelemnek egy-egy tanárjával. A jog- és államtudományi kar működését az 1914—15. tanév I. felében meg is kezdette. A kar I. dékánjává, ki rektori hatáskörrel is fel volt ruházva, dr. Falcsik Dezső egyetemi ny. r. tanár neveztetett ki. Polner volt a rangidősb, neki kellett volna az első dékánnak lennie s választás esetén ez be is következett volna. Mivel azonban Polner Ödön evangélikus vallású volt s Pozsonyban tartotta udvarát a Habsburg-uralkodóháznak egyik tekintélyes tagja, Frigyes főherceg, ki-nek neje Izabella főhercegnő, Pozsony város ügyei iránt élénk érdeklődéssel viseltetett, az akkori vallás- és közoktatásügyi Miniszter öreá való tekintettel, aki már a kinevezéseknél is befolyását eredménnyel érvényesítette, nem hozhatta javaslatba Polner Ödönnek tárgyi érvek által mindenben alátámasztott dékáni kinevezését.

Az egyetemi jogi kar Pozsonyban abban a régi épületben nyert elhelyezést, melyben a régi kir. jogakadémia volt. (Káptalan-utca 1.) Ezt az épületet még Pázmány Péter építtette, s természetes, hogy már elavultságánál fogva sem volt alkalmas egy jogi kar elhelyezésére. Az akadémiai könyvtár, mely az egyetem jogi karának rendelkezésére bocsáttatott, teljesen rendezetlen állapotban volt. Valóban az igényeket rendkívül le kellett szállítani, ha egyetemi színvonalról beszélni akartunk. Az első tanári kar az ország különböző jogakadémiának tanári karából válogatódott össze. Mivel az akkori fizetési rendszer szerint az egyetemi nyilvános rendes tanárok a VI. fizetési osztályba neveztettek ki s csak 15 évi rendes tanári működés után kerültek be az V. fizetési osztályba, s akkor is tapasztalható volt — különösen a tisztviselői osztályban, — a törekvés Budapestre jutni, élénk feltűnést keltett, hogy az igazságügyminiszteriumnak miniszteri tanácsosa, aki a miniszteriumban előkelő állást töltött be, vállal-

kozott egy vidéki csonka egyetemi kar tanári állásának elfogadására.

Ez első tanári karra nagy feladatok vártak. Neki kellett megvetni az új egyetem alapjait, kötelessége lett megvalósítani próbálni az egyetem teljessé tételét, az orvosi, illetőleg a bölcsészeti karral való kiegészítését. Ez nem volt kis feladat, mert Tisza István miniszterelnöknek és kormányának az volt a felfogása, hogy a két új egyetem végleges kiépítése fölött csak a háború vége után lehet dönten. A monarchia 400 év óta tartó háborúi között a világháború volt a legnagyobb, mint a következmények beigazolták, sorsdöntő jelentőségű, s így az ország érdekeinek komoly mérlegelése mellett az akkori kormány álláspontja óvatos és helyes volt. A később bekövetkező események, s csonka országunk mai helyzete, utólag is igazolták ezt. De ezen álláspont nem felelt meg sem Pozsony város helyi, sem pedig a pozsonyi jog- és államtudományi kar érdekeinek. S természetes, hogy mindkét tényező összefogva mindent elkövetett, hogy az illetékes köröket rábirják még a háború alatt az egyetem teljessé tételére.

Az 1914—15. tanév kevés számú hallgató mellett a háború okozta nyomott hangulatban telt el, hiszen a háború kitörésétől kezdve a gorlicei áttörésig nagy katonai erő dolgozott Pozsony katonai védővonalának megerősítésén, s a limanovai csata folyama alatt az ágyuk dörgését Pozsonyban hallani lehetett! Csupán azt említjük meg, hogy e tanév folyamán a vallás- és közoktatásügyi Miniszter szaktanácsmányt hívott össze a jogi oktatás reformja tárgyában. A pozsonyi jogi kar Polner Ödönt és e sorok íróját, ki időközben a katonai szolgálatról szintén felmentést nyert, küldte ki képviselői gyanánt. A szaktanácskozmány a budapesti egyetem jogi karának kezdeményezésére hívatott össze, hogy az új egyetemek felállítással kapcsolatban a szigorlati szabályzat megfelelően módosíttassék, azonban tullepett a szándékolt tervnek határára, s a jogi oktatás reformjának gondolatát egészében napirendre állította. A miniszter leíratott intézett a jogi karokhoz, kérdéseket tett föl, amelyekre választ kért. A pozsonyi jogi kar is megfelelő bizottsági előkészítés után kidolgozta maga álláspontját. Az öttagú kari bizottságnak Polner Ödön volt az előadója, s e sorok írója is tagja volt. A bizottsági javaslatot a jog-

és államtudományi kar 1915. március 1-én, 11., 12. és 15-én tartott folytatólagos ülésében tárgyalta és elfogadta. A határozat a m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszterhez felterjesztetett, s nyomtatásban is megjelent, következő cím alatt: „A pozsonyi m. kir. Erzsébet tudományegyetem jog- és államtudományi karának véleménye a jogi oktatás reformja tárgyában“. Pozsony, 1915.

Az emlékirat a bevezetésben megemlékezik a reform fontosságáról, történeti visszapillantást vet jogi oktatásunk rendszerének kialakulására, foglalkozik a hallgatóság decentralizációjának szükségességével, a numerus clausus behozatalával, a hallgatói létszám arányos elosztásával, a rendes tanárok által tartható ú. n. jogositott előadásokkal, azok díjazásával, a magántanárok jutalmazásával, valamint a leckepező rendszernek kérdésével. Megállapítandónak tartja a leckelátogatási és tanulási kötelezettséget, behozandónak javasolja a kötelező kolloquiumokat, részletes javaslatokat tesz a tanulmányi és vizsgarend, alapvizsgák, képesítő vizsgák és szigorlatokra vonatkozólag. A doktorátust, mint tudományos fokozatot tartja kiépítendőnek. A jog- és államtudományoknak az eddigi vizsgarendszerben való különválasztását eltörlendőnek tartja. Ehelyett a jogi tanfolyamnak jogtörténeti, jogtudományi és államtudományi tárgyakra való felosztását javasolja, úgy azonban, hogy minden joghallgató az összes tárgyakat hallgatni legyen köteles. A kötelező gyakorlatok behozatalát írásbeli dolgozatok készítésével kapcsolatosan meghonosítandónak véli. Kéri a rendes tanszékek mellé tanársegédi állások rendszeresítését. Ellenzi a szigorlatok egy részének a tanulmányi időbe való bekapcsolását. Foglalkozik végül a jogakadémiák kérdésével, amelyeknek eltörlését a felekezetekkel egyetértve kívánja eszközölni.

Az emlékirat Polner Ödönnek és e sorok írójának társas munkája, azonban annak nagyobb részét Polner készítette.

A pozsonyi jog- és államtudományi kar úgy, mint a többi magyarországi főiskolák is, az 1914/15. tanévben nyilvános egyetemi ünnepélyt nem rendezett, csupán 1914. őszén Erzsébet napon, Erzsébet, dicső emlékezetű királynénkről tartott rövid megemlékezést. Az 1914/15. tanév téli hónapjaiban azonban a nagyközönség számára a vármegye nagytermében há-

borús előadásokat rendezett. Ezek során Polner „A háború és a nemzetközi jog” címén tartott előadást.

Az 1915/16. tanévre a kar egyhangúlag dékánjává választja, s a vallás- és közoktatásügyi Miniszter rektori hatáskörrel felruhazza.

A tanév megnyitó ünnepélyen „Az új egyetemek és a nemzeti kultúra” címen tart előadást. Beszédében kiemeli, hogy két új magyar egyetemnek, bár csonka állapotban való megnyitása is oly kulturális esemény, amelynek jelentősége még a világháború idején is méltánylást érdemel. Az új egyetemekre szükség volt, mert „újabb állami és társadalmi életünk az egyetemi oktatást oly nagy mértékben vette igénybe, hogy annak a két régi egyetem, bármennyire fejlődött is, eleget tenni nem birt”. Magyarország különös viszonyaira tekintettel és azért, mert a nemzet kulturális közösség, a nemzeti kultúra érdekei a legelsősorba állítandók. A magyar államnak, mint olyannak fennmaradása, a magyar nemzetnek a magyar államban való hegemoniája, a magyar kultúrának megerősödésétől és minden más kultúra felett való felsőbbségétől függ. A nemzeti kultúra megerősítésére az alsó- és középiskolák is hatalmas tényezők ugyan, de a nemzet vezetőrétege műveltségének megerősítésére, kiterjesztésére, legfontosabb eszköz a nemzet kultúrájának érdekeit szolgáló felső, illetve egyetemi oktatás. A Magyarország nyugati határszélén felállított pozsonyi egyetemnek különösen nagy lesz a jelentősége a magyar kultúrának megerősítése és terjesztése terén. A pozsonyi egyetemnek feladata lesz, hogy magyar határkö legyen az ország határszélén a kultúra tekintetében is. Ez a határkö juttatja kifejezésre, hogy itt kezdődik a magyar művelődés. De e határkö nem lehet kínai fal, a nemzetek kultúrái külön nemzeti jellegük mellett is kölcsönhatással vannak egymásra, nagyrészüik közös forrásokból táplálkozik. A magyar kultúra is a nyugati nemzetek előhaladottabb kultúrájának hajtásait fogadta magába, de saját hatásait hozzáadva, azzal többé-kevésbé összeolvasztva és átalakítva fejlesztette ki a sajátos magyar kultúrát. A pozsonyi egyetemnek nem az lesz a feladata, hogy a német nyelvterület határszélén a német kultúrát átültesse, hanem, hogy azt a sok értékes eredményt, amit a német nép kultúra tekintetében más nemzetek kultúrájának kölcsönhatása

alatt is létrehozott, a magyar kultúrával megismertesse és lehetővé tegye, hogy annak eredményei a magyar szellem és fel fogás hatása alatt magyar kultúra alkatrészévé átalakuljanak, másrészt pedig a német nép felé megismertesse a magyar nemzeti kultúrát. A beszéd végén kifejezi azt a reményét, hogy a pozsonyi egyetem csonkasága mihamarabb meg fog szünni. Az orvosi kar felállításának égető szükségét, a háború eseményei és tapasztalatai nyilvánvalóvá tették. Megfelelően képzett orvosok nevelése csak két orvostudományi kar mellett lehetetlen. Új orvostudományi kar felállítására pedig sehol sincs alkalmasabb talaj, mint Pozsony városában. Ugyancsak szükséges, hogy egyetemi színvonalú mezőgazdasági főiskola a pozsonyi egyetemen létesítendő természettudományi karral kapcsolatosan hazánkban, mint kiválóan földmivelő államban mielőbb felállíttassék.

Az egyetemi ifjúsággal szemben hangsúlyozza, hogy a tanulás szabadsága nem értelmezhető úgy, hogy az egyetemi polgár csak akkor és annyiban tanul, amikor és amennyiben arra kedve van. „Önkorlátozás és önfegyelmezés nélkül gyakorolt szabadság féktelenségre vezet, s a féktelenség mindig rombadönti azt az intézményt, mely a szabadsággal féktelenül visszaél“. Az egyetemre lépő ifjú a tanulásra vállal önként kötelezettséget. Ezt nem teljesíteni „nemcsak helytelen, de erkölcsileg is megengedhetetlen“. „Pontos köteleességteljesítés nélkül sem háborúkat nyerni, sem államokat igazgatni, s mások dolgait ellátni, semmiféle életpályát becsülettel megfutni nem lehet“.

A tanévnyitó beszéd végén kérte Pozsony város közönségének, hatóságainak és végül a sajtónak támogatását az egyetem iránt. Utóbbira azért volt szükség, mert a kar működését az első tanévben egy kellemetlen incidensből kifolyólag a helyi sajtó állandóan hallgatással mellőzte. Polner, mint dékán kötelességének tartotta e kellemetlen helyzet megváltoztatását, s ez neki sikerült is.

Az 1915. évi november hó 25-én tartott egyetemi ünnepélyes közgyűlésen elnöki megnyitó beszédezt mondott dicsőült Erzsébet királynéről. A harmóniát kereső, a kiegyenlítést és megegyezést előmozdító, s a magas kultúrát kedvelő Erzsébet királynéra emlékezve, a minden kulturális működés megbénulá-

sát előidéző borzasztó háborúnak megegyezéssel béke alapján történő befejezése mellett tör lándzsát.

Az 1916. szeptember 30-án tartott közgyűlésen számol be mint lelépő dékán, az elmúlt tanévről. Sajnálattal említi, hogy a joghallgatók számában háborús behívások szaporodása folytán további csökkenés állott be. A hallgatóság értelmi fajsúlyáról elismerőleg nyilatkozott. Örömmel említi, hogy Pozsony sz. kir. város törvényhatósági bizottsága 1915. december 6-án évi 1200 koronát szavazott meg jogi kari pályamunkák jutalmazására, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter néhai Gárdos János 1.000.000 K-t kitevő alapítványa évi kamatainak felét a pozsonyi egyetem diákasztala javára kiutalta, ami lehetővé tette a diákasztalnak a tanév második felében való megnyitását. A beszámoló sürgeti egyetemi internátus létesítését is. A jogi kar 10 szemináriuma berendezésére és felszerelésére megfelelő összeget kapott miniszteriumtól s azok megnyitása, valamint a gyakorlati joganyag-gyűjtemény felállítása a megvalósítás küszöbén van.

A beszámoló arról is értesít bennünket, hogy a kar még a tanév kezdetén felíratot intézett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az orvosi kar felállítása iránt. Az új egyetemekről szóló törvény miniszteri indokolása amellelt foglalt állást, hogy az új orvostudományi kar Pozsonyban állíttassék fel, mivel a pozsonyi állami kórházi épületek aránylag nem nagy költséggel klinikákká átalakíthatók s tantermekkel és laboratóriumokkal könnyen kiegészíthetők, míg Debrecen számára az orvosi kar felállítását csak az esetre helyezte kilátásba, ha ott előbb az egyetemi oktatás céljainak megfelelő közkórház felállítatik. Ha a háború közbe nem jön, minden valószínűség szerint ez a terv nyert volna megvalósulást. A pozsonyi állami kórház, mint a felállítandó orvostudományi kar kiegészítő része, a belügyminiszterium alól már 1913. évben a vallás- és közokt. tárcába vétetett át.

A pozsonyi egyetem elhelyezésére részletes terv is készült, e szerint az egyetem a város belterületén nyer elhelyezést. Evégből a miniszter meg is vett egy nagyobb telket (Lanfrankoni telek) és ugyancsak egy másikat, az ú. n. Schiffbeck telket. Az előbbire kerültek volna az orvoskari és természettudománykari intézetek és klinikák és a sporttelepek, az utóbbin pedig

az egyetem központi épülete, a jog- és államtudományi és a bölcsészeti karral együtt nyert volna elhelyezést. Közben a terven az a módosítás történt Jankovich Béla akkori miniszter elhatározásából, hogy a Schiffbeck telekre kerüljenek az orvoskari klinikák és intézetek, a természettudományi intézetek pedig az állami kórház elmebeteg osztályának elhelyezésére szolgáló épületben helyeztessenek el, az egyetem többi kara és központi épülete számára pedig egy másik telek szereztessék meg. E tervek végleges elfogadása előtt a miniszter foglalkozott azzal a tervvel is, hogy a helyőrségi kórház telke és az azelőtt elterülő nagy katonai gyakorlótér — Eszterházy-tér — szereztessék meg az egyetem számára. Erre vonatkozólag folytak is tárgyalások a hadügyminiszteriummal, de meghiusultak.

Polnernek nagy érdeme, hogy sikerült a vallás- és közokt. minisztert rábírni arra, hogy ezen tervet újból felkarolja s a tárgyalásokat ezek megszerzése iránt újból folyamatba tegye. Evégből, mint dékán, érintkezésbe lépett az illetékes katonai hatóságokkal, részletes terveket dolgozott ki az egyetem e területen történő elhelyezésére s a terv elfogadása iránt a miniszternek előterjesztést tett. Lehetetlen meghatottság nélkül szemlélnem a kezeim közt levő szabatosan kidolgozott, a helyiségek beosztását és pontos térfogatát feltűntető saját maga által készített eredeti terveket. Óriási munkát fektetett azokba! A terv megvalósítására segítő társat talált Tóth Lajos államtitkárban s később gróf Klebelsberg Kunó államtitkárban, aki a tervet Polnerrel együtt megtartott helyszíni szemle után lelkesen helyeselte, s Frigyes főherceg pártfogását a hadügyminiszterium álláspontjának megváltoztatásához kieszközölte. Az akadályok elhárítása után a miniszter is hozzájárult a tervhez s 1917. február 7-én leiratot intézett Pozsony város közönségéhez, hogy a város e terv megvalósításával járó rendkívüli városrendezési esztétikai és közegészségügyi előnyök ellenében a tulajdonában lévő városmajort és bizonyos közterületeket az egyetemnek adja át s az Eszterházy gyakorlótér mellett még 2 telektömböt szerezzen meg. A cs. és kir. hadügyminiszter, a magyar állam és Pozsony város áldozatkészségével — a leirat szerint — olyan egyetem létesülhetne, amely az ország határán megnyugvással volna a külföldnek megmutatható, amelyért a felelősséget a jelennel és a jövővel szemben is bátran lehetne viselni.

A miniszteri leirathoz az egyetem elhelyezésének távlati képe is csatoltatott.

Ha a pozsonyi egyetem a magyar állam fennhatósága alatt maradt volna és e tervek szerint épült volna ki, Polner nagy megnyugvással mondhatta volna, hogy ezen elhelyezési terv létrejövetelében neki, mint szellemi kezdeményezőnek, oroszlánrésze van. Más volt azonban megírva a sors könyvében! A tervet elfogadták az illetékes tényezők, a hadügyminisztérium és Pozsony városa is, s a miniszter hozzá is fogott a háború okozta rendkívül nehézségek között annak részleges megvalósításához. Tisza István miniszterelnök 1917. évben bekövetkezett lemondása után alakult új kormányban gr. Apponyi Albert lett a vallás- és közokt. miniszter, aki a pozsonyi egyetem iránt különös jóindulattal viseltetett, s magáévá tette a jogi kar felterjesztésére az egyetemnek orvostudományi- és bölcsészeti karokkal még a háború alatt leendő kiegészítését. A háború okozta nagy nehézségek között egyelőre természetesen csak ideiglenes megoldásról volt szó, s ennek megvalósítása is nagyon lassan haladt. 1917—18. tanévben történt az orvosi- és bölcsészeti kar felállításának elhatározása Finkey Ferenc rector-sága alatt. Az ideiglenes megoldás tervének kidolgozásában s a rectori és bölcsészeti helyiségek bebutorozásában Finkey mellett Polner hűséges segítőtárs volt.

Ugyancsak e tanév folyamán alapos és terjedelmes munkát végzett Polner az egyetemi címer heraldikai tervezése körül. A kiküldött bizottságnak ő volt az elnöke, s egyben előadója is. A bizottsági javaslatot az egyetemi tanács csekély változtatással 1917. október 30. ülésében elfogadta, s a minisztériumnak fölterjesztette azzal, hogy a címer adományozását a királyi felségnél kieszközölje. A tanács javaslatát a belügyminisztérium kiadta véleményezés végett Csánky Dezső Országos levéltári igazgatónak, aki észrevételeit meg is tette. A végleges döntést a monarchia s hazánk összeomlása megakadályozta.

Az egyetemi díszjelvényekre vonatkozó tervezet is Polner munkája. A tanács a Mátyás király korabeli stílusban készült terveket elfogadta, ezekhez a miniszter, valamint 1918. április hó 21-én kelt elhatározással a király is hozzájárult s az elkészítés költségeit magára vállalta. Az összeomlás ezt is eltemette.

Az 1917/18. tanév végén az egyetem Rectorává választá-

ti. Minthogy 1918. év őszén nyílt meg először a pozsonyi egyetemnek orvosi- és bölcsészeti kara, az immár teljesnek mondható egyetemnek Polner lett az első, egyhangúlag megválasztott Rectora. A nyár folyamán az egyetem miniszteri rendeletre a II. félévi előadások befejeztével pótszemesztert tartott a harctérről szabadságot kapott tisztek és tisztjelöltek részére. Emiatt az 1918/19. tanév késedelemmel nyílt meg, s a tanévet megnyitó és az egyetemi Tanácsot beiktató ünnepélyes közgyűlés 1918. október 5-én tartatott meg.

Polner székfoglaló beszédében hangsúlyozva, hogy nehéz időben súlyos körülmények, hazánk egén feltűnedező komoly és komor jelenségek között veszi át az egyetem vezetését. A választást azért fogadta el, mert elve, hogy „senkinek sem szabad kitérnie azon kötelesség elől, amelyet ráronak“.

A székfoglalóban az egyetem jövője irányairól tart előadást. Az Akadémia Istropolitana, melyet Mátyás alapított s amely időbelileg elődje az Erzsébet-egyetemnek, a reneszance-kor szellemét tükrözte vissza, az Erzsébet-egyetemnek a mai kor szellemét kell visszatükröznie. Az egyetem nem lehet egyoldalú és irányzatos tudománynak terjesztője, hanem annak, amely csak a tudományos szempontokat keresi és tartja szem előtt, a minden elfogultságtól és kötöttségtől mentes szabad kutatáson és szabad vizsgálódáson alapszik, de tételeinek felállítása körül a legnagyobb gondosságot és körültekintést tanúsítja s következtetéseiben a tulzásokot és végleteket kerüli. Amidőn a tudományosságnak a szabad kutatás alapján való fejlődését hangoztatja, és a szabad tudományos gondolatnak szószólója, tiltakozik az ellen, hogy ezt összetévezzék a „szabad gondolkodás“-nak nevezett tudományoskodó iránynyal, amely csak azt a gondolkodást ismeri el szabadnak, amely az általa helyesnek tartott irányt követi. A székfoglaló külön kiemeli, hogy a szabad kutatás és szabad tudományos gondolkodás nem ment fel a multtal való szakítás, a történet tanulmányainak figyelmen kívül hagyása alól.

A pozsonyi egyetem tudományos működése másik jövője irányául a székfoglaló a magyar nemzeti gondolatot emeli ki. Franciaországban, Angolországban, általában a nyugateurópai, a természeti, földrajzi viszonyok és történeti tények hatása alatt kialakult államokban az ott élt kü-

lönféle nemzetiségek beolvasztásával az egységes nemzeti állam már régebben megalakult. Ez államok példája azt mutatja, hogy az államalakulás és a nemzeti különállás két irányzata között a kiegyenlítődés nem a „kis nemzetek jogának“, a „népek önrendelkezésének“ most divatba hozott s ezen nemzetek által jelszólul használt elv szerint történt: ellenkezőleg a nemzeti kisebbségek ezen államokban beolvadtak abba a nemzetbe, mely az állam alakítását véghezvitte. Hasonló folyamat ment és megy végbe a történeti magyar államban is, s a nemzetiségi elaprózódásokra való törekvés ellentétben áll nemcsak az általános kultúrával, hanem a nemzetiségek valódi érdekével is. A magyarság, a magyar nemzet sohasem nyugodhatik bele abba, hogy hazánkban a nemzetiségek által lakott terület-részei, a magyar államnak egy évezred óta kialakult s nem mesterséges eszközökkel és konjunkturális politikával összerakták, hanem a természeti összetartozandóság erejével összekapcsolt részei az egészet képező országterületből kiszakításának.

Végül a tudomány és vallás viszonyaival foglalkozik. Ahol a tudomány végződik, ott kezdődik a hit, amely nem a megismerésnek, hanem az érzelmenek a területe, a szívé, mely a jó eszméjének végső diadalában rendületlenül bízik, s amely erkölcsi magatartásunknak is vezérfonala. A vallás és tudomány útjai nem keresztezik egymást. Felvilágosodott és bölcs tudományosság tiszteletben tartja a vallást és a saját sphaerájában maradó vallásosság nem zavarja a tudományok szabad fejlődését. Reméli, hogy a tudománynak és vallásnak egymás iránti ezen kölcsönös tisztelete a pozsonyi egyetemen nem fog megzavartatni.

Megnyitó beszédének végén az egyetemi ifjúsághoz intézi szavait. Hangsúlyozza, hogy a háború vége a jövő nemzedéket óriási feladatok elé fogja állítani. A háború az erkölcsi romlásnak és züllésnek ijesztő mértékű megnövekedését eredményezte, megsemmisítette úgyszólván az egész vonalon a jog és törvény tisztelet, valósággal az ököljog uralkodik. Az elvadult és elzüllött társadalmat vissza kell vezetni a jog és törvény tiszteletére, a törvény és igazság uralmát vissza kell állítani. Mivel a háború alatt az állami hatalom a gazdasági javak termelésének, megoszlásának és fogyasztásának szabályozását

az egyéni kezdeményezést és szabad mozgást elnyomva, anynyira kezébe vetté, mint amilyen mértékben azt csak a kollektív gazdálkodás elvének tulzó hivei kívánhatták, a háború után egyik legnagyobb feladat lesz az individuális termelési rendszert helyreállítani, annak kiáltó igazságtalanságai nélkül. Ugyancsak rámutat arra, hogy a nemzetiségi kérdés kezelése a háború után nemzedék egyik legsúlyosabb gondja lesz. A nemzetközi viszonyok terén is óriási feladatok várnak a jelen és a jövő nemzedékeire a háború után. A világháborút előidézte helyzet olyan gordiusi csomó, amelyet fegyver bogozott ugyan össze, de fegyverrel elvágni nem lehet. A népszövetség, a nemzetközi bíraskodás és végrehajtás gondolatai nagyszerűek, de csődöt mondanak akkor, ha az államok léte, integritása és megcsonkítása forog szóban. A kis nemzetek, kis népek önálló rendelkezési joga, a nemzetiségek autonómiája liangzatos jelszavak, melyek romboló hatást gyakorolhatnak és végzetes következménnyel járhatnak épen azokra, akiknek érdekében felvették. Az életbe kilépő ifjúságnak e nehéz feladatok megoldásával kell majd bajlódnia és évégből a legnagyobb kitartással és szorgalommal kell tanulói kötelességeit teljesíteni.

Az események nem engedték, hogy a pozsonyi egyetem nyugodtan befejezhesse első évét. A központi hatalmak hadi helyzete Bulgária kiválásával és a német hadseregnek a nyugati harctéren szenvedett vereségei folytán a nyár óta tetemesen megrosszabbodott, a visszavonulás kezdetét vette és gyors tempóban tartott. Rövidesen fegyverszüneti ajánlat tétetett, s az Ententenak arra adott válasza a vereség és összeomlás végzetes érzését keltette minden aggódó hazafiban. A tragédia következményei azonban korántsem lettek volna oly rettenetesek, ha a Monarchiát és hazánkat a feladatokra teljesen rátermett nagy egyéniségek kormányozták volna. Az októbervégi forradalom minden ellenállás nélkül győzött úgy Ausztriában, mint Magyarországon, s mindkét helyütt tapasztalatlan, a külpolitikai következményeket nem sejtő olyan új elemeket juttatott az ország kormánygépezete birtokába, amelyek minden felelősségérzet nélkül kockázták el egy fényes történeti múlttal bíró négyszázéves politikai összeköttetésnek és egy ezerevés nemzetnek örökségét. Magyarországon a nemzeti tanács, melyet szélsőséges pártcsoportok merész elhatározású

irányítói hívtak életre, úgyszólván minden ellenállás nélkül kezébe ragadta a tétovázó királytól, egy passzív miniszteriumtól és ellenállásra képtelennek bizonyult országgyűléstől az ország sorsának irányítását. Az állam vezető tényezői, a hadsereg, ellenállás nélkül tűrte, hogy a legveszélyesebb politikai kalandoroknak kisdéd társasága az ország nyakára üljön. A hosszú háború alatt a sajtó a cenzura bilincseibe volt nyűgözve, s a való tényállásról senki kellően értesülve nem volt, október végén felszabadulva, a lázításnak és demagógiának mocskos tajtékjával árasztotta el a tájékozatlan közvéleményt. Az ország legnagyobb politikusának orvgyilkosokkal való gyalázatos meggyilkoltatása félelemmel töltötte el a lelkeket. Október végén még maroknyi erővel is meg lehetett volna akadályozni a gátszakadást, az ország felfordítását, de semmi komoly kísérlet sem történt egyetlen hatalmi tényező részéről sem. Minden politikai tényező, polgári és katonai hatóság csődöt mondott. Hiába volt ép és egészséges az ország közigazgatási szervezete, a forradalomnak kitörése az ország központjában minden a vidékről kiinduló kísérletet a haza megmentésére lehetetlenné tett. A Károlyi-kormány az első perctől kezdve a bolsevizmus irányába fordította a kormányrudat, s szabad folyást engedett a szociáldemokrata és kommunista agitációnak, szélnek bocsátotta a hadsereget, s midőn Magyarország történelmének legnehezebb korszaka következett, védtelenné és tehetetlenné tette az ezeréves nemzetet s gyáva prédájává a bennünket körülfogó ellenségeinknek. Hazánknak az októberi forradalomtól Horthy Miklós kormányzónak Budapestre való bevonulásáig tartó korszaka mindenkor leggyászosabb, legszégyenteljesebb kora marad ezeréves európai történelmünknek.

1918. október 31-én délután Pozsonyban népgyűlés tartott az ottani 48-as és szociáldemokrata párt vezetőinek kezdeményezésére, amelyre az egyetemi ifjúság is meghívott, s a gyűlésen való megjelenésre a rectortól engedélyt kért. A rector az engedélyt megadta, azzal a figyelmeztetéssel, hogy mérséklőleg igyekezzenek hatni. A gyűlés után jutott közhirré, hogy az ifjúság táviratilag nemcsak üdvözölte a nemzeti tanácsot, de ahhoz való csatlakozását is kijelentette. A rector ezért az ifjúságot megróttá, azzal a figyelmeztetéssel, hogy mivel a nemzeti Ta-

nács a már elszakadt Horvát-országot, valamint a cseh-tót köztársaságot üdvözölte, végeredményben hazánk szétdarabolásához való beleegyezését is kinyilvánította. Mikor a Károlyi-kormány kineveztetett, a pozsonyi egyetem tanárait a rector értekezletre hívta össze magatartásuk megbeszélése végett. A megbeszélés eredménye alapján november 2-án az egyetem rectora táviratot intézet a közoktatásügyi Miniszterhez, amelyben az új kormányt ill. annak az ország függetlensége helyreállítására, a közrend és a szabadság megóvására, valamint az ország területi épségének megvédelmezésére irányuló törekvéseit üdvözölte. Ezen határozat és annak végrehajtása azelőtt történt, mielőtt Pozsonyba megérkezett volna annak hire, hogy a miniszteriumot a király esküje alól feloldotta, és hogy a kormány szükségesnek tartja az államforma kérdésének felvetését. Polner a rendkívüli események hatása alatt az egyetemi tanács december havi ülésén az időközben bekövetkezett politikai eseményekre való utalással a rectori állásról való lemondását bejelentette, „hogy helyét oly egyénnek engedje át, ki az új viszonyokba magát jobban beletalálja“. Az egyetem tanácsa azonban a lemondást nem fogadta el, egyhangúlag kívánta, hogy a rector tartson ki az egyetem kormányrudja mellett.

Prágában október 28-án tört ki a forradalom és a cseh-tót köztársaság egyidejűleg kihirdettetett. Polner tanévvégi beszámolójában, amelyet a bekövetkezett események miatt már Pozsonyban nem mondhatott el és csak pár évvel később magyar területen tett közzé, elmondja, hogy ez esemény, eltekintve egyik-másik pesszimizistikusnak tartott kollégától, kezdetben nem gyakorolta a pozsonyi egyetem tanáira azt a hatást, hogy az Pozsonynak a magyar államhoz való tartozását és ezzel a pozsonyi magyar egyetem létét közvetlenül érintené. Hiszen ez teljesen ellentétben állott a szabadság, a demokrácia, a nemzetiség alapján álló államalakulás, a népek önrendelkezési jogának elvével, amelyeknek védelmét az Entente-hatalmak hangoztatták, s amellelt annyira ellenkezett a természetes és történeti államalakulás elveivel is, hogy Pozsony város Magyarországtól való elszakítását, és a cseh-tót államhoz való csatolását mindenki képtelenségnek tartotta. Aki tudja azt, hogy mily maroknyi erő foglalta el felső-Magyarországot, hogy még

1919. május 27-én Massaryk köztársasági elnök a pozsonyi magyar egyetem küldöttségének azt jelentette ki, hogy az állam határai kelet felé megállapítva véglegesen nincsenek, az tisztában van azzal, hogy a felvidék elszakítása, de különösen Pozsony város elcsatolása semmi esetre sem történt volna meg, ha magyar részről megfelelő fegyveres ellenállás történt volna. Mindamellett, mint a Beszámoló mondja, „ez időben Magyarország megcsonkításának réme a maga ijesztő mivoltában megjelent előttünk”. Ilyen körülmények között Polner kötelességének tekintette annak kezdeményezését, hogy a közjog, a politika, a közgazdaságtan, statisztika, a földrajz és a történelem szakának egyetemi tanárai vállvetett munkával emlékiratot dolgozzanak ki, amely tudományos érvekkel száll sikra hazánk tervezett szétdarabolása ellen. Ez emlékirat „Pro Hungaria” címmel 62 nyomtatott lapon 1918. november havában meg is jelent, a magyaron kívül francia és angol nyelven is. Ez emlékirat foglalkozik az államalakulás elveivel, megrajzolja Európa képét a nemzetiségi és geopolitikai elv szerint, vizsgálja Magyarország természeti egységét, területének gazdasági egymásra utaltságát, ismerteti hazánk nemzeti heterogeneitását, annak okait, megcáfolja a nemzetiségi elnyomás vágyát, s végül Magyarország és a nyugateurópai hatalmak egymáshozí viszonyát vázolja, kiemelve, hogy a magyar állam fennállásának jóformán egész ideje alatt saját testével védte a tatár pusztítás, a török hódítás és az orosz imperializmus ellen a művelt nyugatot. Komoly ok van arra a feltevésre, hogy a pozsonyi magyar tudományegyetem által kiadott ezen emlékirat érvei és adatai a trianoni béke előkészítésénél az illetékes magyar ténnyezők részéről nem maradtak felhasználatlanul.

Az emlékirat jelentékeny része Polner munkája. Sok megállapítását a történelem azóta teljesen igazolta.

1918. november 12-én az egyetem a város összes intézményei részéről olyan nyilatkozatot kezdeményezett, mely szerint Pozsony város tiltakozik a Magyarországtól való elcsatolás ellen. E nyilatkozat november 23-án kelt s a város lakosságának összes rétegei nemzetiségi különbség nélkül óriási számban írták alá. Mivel a cseh megszállás veszélye mindinkább közeledett, az egyetemi tanács szükségesnek tartotta nemcsak felterjesztéseket küldeni a kormányhoz Pozsony város és

az egyetem megmentéséért, de küldöttségileg is tisztelgett Lovászy közoktatásügyi miniszternél, aki a tanácsot megnyugtatta azzal, hogy Pozsony elszakításáról szó sem lehet. A tények hamar bebizonyították, hogy a miniszter nyilatkozatának komoly alapja nem volt, a kormánynak nincs semmi hatalma, nem tud, s talán nem is akar mitsem tenni a benyomulni készülő ellenség feltartóztatására. Az egyetemnek tehát magának kellett kezébe venni sorsa intézését. Polner december hó folyamán több ízben összehívta az egyetem tanári karát az egyetem magatartásának megvitatására. Elsősorban azt a kérdést kellett eldönteni, hogy a fenyegető cseh megszállás, s az egyetem felszereléseinek ezzel bekövetkező elvesztése előtt nem lesz-e helyesebb az egyetem felszereléseit, könyvtárát az ország belső területére elszállítani! Sajnos a forradalom óta a közbiztonság az egész országban s így Pozsonyban is fenekestül felfordult, rablások, fosztogatások napirenden voltak, a vasút nem nyújtott többé biztonságot arra, hogy az általa elszállításra felvett tárgyak tényleg el is fognak szállíttatni. Mindamellett a tanári kar és a tanács elhatározta, hogy az egyetem felszerelését, ha arra mód és lehetőség lesz, Budapestre szállíttatja. A rector vasúti kocsikat kért az üzletvezetőségtől és fegyveres őriséget a katonai hatóságtól a szállítás biztosítására, de a terv már nem valósíthatótt meg, mert 1919. január elsejének éjjelén Pozsonyt a csehek katonailag megszállták.

A cseh kormány Zoch Sámuel modori evangélikus tót lelkeszt nevezte ki pozsonyi zsúpánnak, aki január 6-án fogadtatósította az imperium átvételét a polgári hatóságokkal szemben. A magyar kormány által kinevezett kormánybiztos főispán adta át magyar részről az imperiumot. E napon Polner a magyar kormánybiztos-főispánt kereste éppen hivatalában, amidőn a szomorú actus éppen befejeztetett. A fennhatóságot átvevő zsúpán bemutatkozás után közölte vele, mint rectorral, hogy az imperiumváltás folytán a pozsonyi magyar egyetem a cseh-tót állam tulajdonába ment át, s kijelentvén, hogy a maga részéről nem fogja megakadályozni az egyetem további működését, felszólította, hogy az egyetem vezetését tőle vegye át és vállaljon felelősséget a cseh hatóságokkal szemben az egyetem felszerelésének sértetlen megőrzésére. Polner kijelentette, hogy az imperium átvételét a megszállott területen a fegyver-

szüneti szerződéssel ellenkezőnek s az egyetemnek a cseh-tót állam tulajdonába való átvételét jogellenesnek és erőszakos hatalmi ténynek tekinti, az ellen tiltakozik és óvást emel, a fegyveres erő előtt azonban kénytelen lévén meghajolni, a tényleges hatalom rendelkezéseihez az egyetem zavartalan működésének biztosítása végett alkalmazkodni fog. A zsupán válaszában kijelentette, hogy az Entente-hatalmak véglegesen elhatározták Pozsonynak a cseh-tót államhoz való csatolását, s a fegyverszüneti szerződés idevonatkozó rendelkezéseit is megváltoztatták. A rektor erre azt felelte, hogy nézete szerint a kétoldali fegyverszüneti szerződést egyoldalulag megváltoztatni nem lehet, s Pozsony hovátartozandóságának kérdését jogilag csak a végleges békekötés határozhatja meg, s ily körülmények között az egyetem magatartására vonatkozólag az egyetemi tanács állásfoglalását fogja kérni. Arra nézve vállalta a felelősséget, hogy az egyetem felszereléséből semmi el ne vitsessék és el ne szállíttassék. Erre a zsupán katonai bizottságot küldött az egyetemre, az egyetem átvételének foganatosítására. A bizottság sommás áttekintés és rövid feljegyzések kíséretében az egyetem helyiségeit és felszereléseit átvette és a rectornak ismét átadta. A katonai bizottság írásban foglalt nyilatkozata szerint az egyetem felszerelései a cseh-tót állam tulajdonába mentek át, amelyekért a rektort és az egyetem tanácsát felelőssé tették. Erre a rector, valamint a kari dékánok és a könyvtár-igazgató ellen-nyilatkozatot állítottak ki, amely szerint „a pozsonyi egyetem és intézetei birtokában lévő dolgokat úgy a fegyverszüneti szerződések, mint a hadviselés szabályaira vonatkozó hágai egyezmények alapján a békekötés esetleg ellenkező intézkedéséig a magyar állam tulajdonának tekintik, de kötelezik magukat annak sértetlen megóvására“. A másfél napig tartó átvétel után a rector az egyetem tanárait értekezletre hívta össze, amely előtt ismértette a zsupánnal folytatott tárgyalást. A tanári értekezlet s az egyetemi tanács január 10-én jegyzőkönyvbe foglalta tiltakozását az egyetem erőszakos átvétele ellen, s kijelentette, hogy mindaddig, míg a békeszerződés Pozsonyt a magyar államtól el nem csatolja, ill. míg a magyar állam illetékes tényezői arról le nem mondanak, a maga részéről a nemzetközi jog alapján az eddigi állapotot tekinti fenállónak. Készen azonban a megszállás tartama alatt az egye-

tem működését tovább folytatni, a megszálló hatalom iránti loyaltás követelményeinek megfelelőleg az ifjúságot a rendelkezésre álló eszközökkel vissza fogja tartani attól, hogy a megszálló hatalom ellen irányuló cselekményekben részt vegyen, az egyetem falaín belül ily cselekmények elkövetését meg fogja akadályozni, s amennyiben mégis elkövetetnének, meg fogja torolni. Az egyetemi tanács határozatát a rector a zsupánnal írásban közölte, aki válaszában megígérte január 10-én, hogy az egyetem zavartalan működését biztosítani fogja. A rector és a zsupán között a megállapodás írásba foglaltatott.

Úgy látszott, hogy az egyetem ügye ezzel egyelőre nyugvóponttra jutott. Január közepén azonban a zsupán Pozsony város közhatóságainak és közintézményeinek vezetőit, köztük az egyetem rectorát is értekezletre hívta össze, amelynek célja volt a Pozsony városába 1919. február 4-én bevonuló teljhatalmu miniszter, Vavro Srobár fogadtatása ünnepélyességeinek és a fogadtatás részleteinek megbeszélése. Midőn ez alkalommal a zsupán azt javasolta, hogy a tanügyi hatóságok az egyetem rectorának vezetése alatt jelenjenek meg a bevonuló miniszter előtt, Polner kijelentette, hogy erre vonatkozólag az egyetemi tanács határozatát fogja kikérni. Az egyetemi tanács egyhangulag azt határozta, hogy a fogadáson és azzal kapcsolatos ünnepélyeken, amelyek Magyarország megcsonkítása feletti örömet is kifejezésre juttatják, az egyetem nem vehet részt. Ez ellenkeznék a magyar államhoz való hűséggel. A határozatot a rector levélben közölte a zsupánnal, aki erre január 28-án kelt levelével az egyetemet bezárta, azon minden előadást betiltott, az egyetem tanári karának működését felfüggesztette, (kivéve az orvosi kart, amelynek meghagyta, hogy kórházi munkáját végezze úgy, mint eddig,) az egyetemi tanárokat rendőri felügyelet alá helyezte, az egyetem tanári karának felelősségét az egyetem felszereléséért továbbra is megállapította. A rectorot letartóztatta, s két napig a Ferenciek kolostorában fogva tartotta. Srobár teljhatalmu miniszter Pozsonyba érkezése után február 17-én az egyetemi Tanácsot értesítette, hogy az egyetemet újra megnyítja, azonban az egyetemhez dr. Jehlicska Ferenc volt budapesti egyetemi teológiai tanár személyében kormánybiztost nevezett ki, akit teljes felügyeleti jogkörrel felhatalmazott. A kormánybiztos látogatást tett a rectornál;

akit tájékoztatott szándékairól, s akitől tájékoztatást kért az ő fogadtatásáról. A tárgyalások alapján a kormánybiztos hivatalosan bemutatkozott az egyetemi tanácsnál, illetve a tanári karnál, amely alkalommal tájékoztatta a tanárokat működésének alapelveiről és kívánalmairól. A beszédre Polner, mint rector válaszolt, kijelentve, hogy a január 10-iki megállapodásban kifejezésre juttatott közjogi álláspont elvi fenntartása mellett az egyetem működését ismét megkezdi. A kormánybiztos ígéretéhez híven loyálisan gyakorolta a reá ruházott felügyeleti hatalmat. Működése azonban nem tartott sokáig, mert a nyár folyamán összeütközésbe került a cseh hatalommal és Pozsonyt, később a cseh állam területét is, elhagyta.

Az egyetem tanácsát és a tanári kart a legsúlyosabb gondok gyötörték az egyetem jövője iránt. Magyarországon, illetve a meg nem szállott részeken kommunista uralom volt, amelytől az egyetem úgyszólván semmit sem várhatott. A megszállott felvidéknek nemcsak magyar, német, hanem tót lakossága is érdekelve volt a pozsonyi egyetem működésének fenntartásában, hogy fiai tanulmányaikat magyar nyelven fejezhessék be, s több felszólalás jelent meg a sajtóban is ezirányban. A mind nagyobb hullámokat verő mozgalom az egyetem tanácsát arra bírta, hogy tárgyalásokat indítson meg a cseh kormánnyal az egyetem további fenntartása iránt. Evégből az egyetem küldöttséget menesztett a prágai közoktatásügyi miniszterhez és Massaryk elnökhöz. Az elnök válaszában azt jelentette ki, hogy mivel még a cseh-tót állam határai véglegesen megállapítva nincsenek, s nem tudni, hogy az új államba mennyi magyar fog bekebelezettni, végleges választ nem adhat, de biztosítja az egyetemet, hogy 5—6 évig átmenetileg feltétlenül fenn fog tartatni. A válasz kedvezőnek látszott és bizonyos megnyugvást okozott, az események azonban rövidesen beigazolták, hogy az új köztársaságban nem az elnöknek intenciói érvényesülnek, hanem a központosító és egyeduralomra törekvő cseh nacionalista szellem képviselőinek. Június első napjaiban, midőn a magyar vörös hadsereg támadásra indult a cseh csapatok ellen, amelyek a felvidék nagy részét, a Vágtól keletre, kiűritették, a csehek nagyszámú pozsonyi polgárt tuszként letartóztattak. A pozsonyi egyetem tanárai közül Polner Ödön rector és Pekár Mihály orvoskari dékán internáltattak Luhacsovicsre. Kény-

szerü fogságuk 6 hétig tartott. Ezalatt történt, hogy a prágai nemzetgyűlés törvényjavaslatot fogadott el, amely szerint Pozsonyban a magyar egyetem helyébe cseh egyetem állíttatik fel. Július 31-én a magyar egyetem összes tanárai a pozsonyi cseh kormánytól „elbocsátó levelet” kaptak, amelynek értelmében a cseh-tót köztársaság szolgálatából elbocsátottak. Az elbocsátás a jog- és államtudományi kar tanáira vonatkozólag csak formalitás volt, ellenben az orvostudományi és bölcsészeti kar tanáira nézve végleges döntést tartalmazott. A cseh orvosi kar 1919/20 őszen egyelőre csonkán — kevés tanárral és hallgatóval — felállíttatott. A pozsonyi magyar egyetemnek orvosi és bölcsészeti kara ugyanekkor Budapestre költözött, ahol működését a szintén odamenekült kolozsvári egyetemmel együtt kooperálva megkezdte. A jog- és államtudományi kar Pozsonyban még két évig maradt, s 1921. szeptember havában zárt be.

Az itt röviden vázolt történeti események bizonyítják, hogy a pozsonyi egyetem helyén mindaddig megmaradt, amíg helyén-maradása a magyar nemzet iránti hűséggel összeegyeztethető volt. Polner, mint az egyetem rectora méltósággal, férfias határozottsággal és gerincesen képviselte a magyar államot nemzeti lesújtottságunk legnehezebb idejében. Az egyetem tanári kara ragaszkodását és nagyrabecsülését iránta az internált-ságból való visszatérése után márványplakettal nyilvánította ki.

1921/22. és 1922/23. tanévekben még Budapesten működik az Erzsébet-egyetem tanári kara, s ezek sorában Polner Ödön is. De már ekkor megindulnak a tárgyalások az egyetemnek Pécsre való elhelyezésére. Az átköltözés előkészítésére kiküldött bizottságnak Polner szorgalmas tagja, aki az egyetem megbízásából többször utazik Pécsre, s az egyetem elhelyezésére vonatkozólag több életre való tervet vet fel, így az ő indítványára kerül a sebészeti klinika mostani helyére, s a pécsi szegényház a közkórházzal összekapcsolódó átalakításának elfogadott terve is tőle származik. 1922/23. tanévre az egyetem ismét őt választja meg rectorává. Ő azonban a választást nem fogadja el, mert már akkor megkapta a szegedi Ferencz József-tudományegyetem jog- és államtudományi karának meghívását a közjogi tanszékre.

A meghívás Polnert nehéz helyzetbe juttatta. Érezte és

tudta, hogy a pozsonyi egyetem kiépítésének munkájában, azután az egyetem önállóságának megmentésében, s az egyetem Pécssett való elhelyezése körül kifejtett tevékenysége őt szinte elválaszthatatlan kötelékekkel kötötték össze az Erzsébet-egyetemmel, viszont Szegedre vonzotta őt az, hogy volt pozsonyi kartársai közül Finkey Ferenc, Kováts Ferenc, Ereky István és e sorok írója, akikkel benső barátságban volt, a szegedi egyetem meghívását már előzőleg elfogadták. Valószínű, hogy vonzóerőt gyakorolt reája az is, hogy Szeged közelebb esik szülővárosához, és fürjespusztai birtokához. Mindezen körülmények okozták, hogy Polner hosszabb töprengés után a szegedi meghívást elfogadta s 1923. május hóban kineveztetése is megtörtént.

Elválása a régi egyetemtől fájdalmas volt, de az új egyetem tanácsa, tanári karai nagy szeretettel és őszinte nagyrabecsüléssel fogadták, amelyeknek látása talán megkönnyítette reá nézve a válás fájdalmait. Már meghívatása is kitüntető formában történt. A kar úgy iktatta be tagjai közé, mintha egyetemi tanári kineveztetése egyenesen a Ferencz József-tudományegyetemre történt volna. Ő Szegeden is ugyanolyan szorgalommal, lelkiismeretes alapossággal folytatta tanári- és egyetemépítő tevékenységét, mint Pozsonyban. Mivel azonban a Ferencz József egyetem régi egyetem volt, amely kialakult hagyományokat hozott magával új székhelyére, s mivel az egyetem vezetése Szegeden a még Kolozsvárott működött tanári kar a rangsor szerint következő tagjainak kezébe került, az ő működése itt kevésbé volt a kívüllég előtt szembeötlő, mint ezeké. Pedig ő itt is sok értékes munkát végzett úgy a jog- és államtudományi karban, mint az egyetemi tanácstól kapott megbízások teljesítése körül. A doktori avatási formula szövegének megállapítása, a tanulmányi és fegyelmi szabályzat átdolgozása az ő munkája volt. Tanácsát kikérték az egyetemi Tanács díszjelvényeinek megállapításánál. Számos fontos bizottságnak volt elnöke és előadója.

1925. évben gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi Miniszter a jog- és államtudományi kart felszólította, hogy a jogi oktatás reformja tárgyában javaslatot készítsen. A kar beható vita után Polner javaslatát fogadta el, s azt a Miniszternek fel is terjesztette. 1932/33. tanévben új kísérlet történt a jogi

oktatás reformjának megvalósítására. A kar által elfogadott javaslatot, mely kézirat gyanánt 27 egész íven nyomtatásban is megjelent, Polner készítette. Közfelfogás szerint e tervezet, amely törvényjavaslat formájába foglalja a reformot, amelyet részletes indokolás követ, kiválóan értékes mű. Jogi oktatásunk nagy vesztesége, hogy e jól átgondolt részleges reformot tartalmazó tervezet a bekövetkezett politikai események miatt törvénnyé nem válhatott.

1931. nyarán gr. Klebelsberg Kunó, aki a szegedi egyetem központi épületét a Dóm-téren fel akarta építeni, úgyhogy abban a jog- és államtudományi kar is elhelyeztessék, megbízást adott Polner Ödönnek, hogy Rerrich Béla műépítész kíséretében tanulmányozza a külföldi újabb egyetemeket s különösen azoknak központi épületét. Egy hónapig tartó tanulmányuton a bizottság 12 német, 4 németalföldi, 4 belga és 3 schweizi egyetemet tekintett meg. A tanulmányutról Polner 27 egész ívre terjedő jelentést készített a jog- és államtudományi karnak, s a Miniszternek. Az időközben bekövetkezett nagy gazdasági válság az építkezést meggátolta.

Polner a Ferencz József-tudományegyetem jog- és államtudományi karának 1926/27. és 1929/30. tanévben Prodekanja, 1928/29. tanévben Dékanja, 1927/28. tanévben pedig az egyetemnek Prorectora volt.

A Magyar Tudományos Akadémiának rendes tagja.

*

A rövid élettörténeti vázlatot befejezzük. Látható ebből, hogy Polner Ödön egész életében megvalósította a tudományos munkássága terén a „nulla dies sine linea” elvét. Nap-nap mellett állandóan dolgozott a tudomány mezején mint tisztviselő és mint tanár. A tudomány önzetlen munkása, amely előtte — Schiller mondásával élve — mennyei istennő volt, s nem pedig derék fejőstehén, ki őt tejjel, vajjal ellátta. Csak tudományos munkákat írt, tankönyvírásra, amely esetleg jövedelmező lehetett volna, nem jutott ideje. Mint előadó és vizsgáztató tanár a lelkiismeretesség mintaképe, mint kartárs előzékeny, udvarias és önzetlen, mint barát hűséges, mint ember szociális gondolkodású, az ifjúságnak barátja, ki azonban az ifjúságtól a szigorú kötelességteljesítést mindig megkövetelte. Mint férfi

szilárd jellemű, ki véleményét, ha kellett, felfelé is bátran ki-
mondta. Munkabírása páratlan, mintha állandóan szem előtt
tartotta volna Kossuth Lajos mondását: „Maradandó sikerre
csak az ernyedni nem tudó kitartás vezet“. A munka alól soha
ki nem huzta magát, sőt arra önként vállalkozott. A klasszikus
író mintha rászabta volna e jellemző szavakat: „... vir ... integer
vitee, scelerisque purus!“

